

Bíró Zsuzsa AXEL, A TEKNŐS

1.

Axel ezerkilencszázhatvanöt december közepén tűnt el. Egyszer csak észrevettük, hogy nincs közöttünk, váratlanul távozott, okokról, szándékokról nem informált bennünket. Az esemény nagy megrázkódtatást okozott családjunknak, hetekig kerestük mindenfelé, éjszaka ügyeletet tartottunk, valamilyen jelre vártunk, esetleg üzenetre, amely megérteti velünk, hogy Axelnek miért kellett eltávoznia. Mindig nyílt természetűnek ismertük, ez a rejtélyesség sehogy sem illett hozzá. Sokáig a csalódás és aggodalom légkörében éltünk, aztán, ahogy az lenni szokott, lassanként megszoktuk, hogy Axel már nem része az életünknek. De vajon belenyugodtunk-e? Axel jogilag ötéves kislányunk, Dorka tulajdona volt, ő vágyott már egy játszótársra, valósággal küzdött érte, miután eltűnt, sokáig vigasztalhatatlan volt, és dacolva a sorssal, továbbra is minden óvodai rajzába belefoglalja Axelt is, és visszavárja. Makacsul hajtogatják hároméves ikerkislányaink is, hogy egy nap Axel majd visszajön, ezt remélem én is, elvégre otthonunk az ő otthona is volt, és sohasem titkolta, hogy bennünket tekint a családjának. Most ugyan nincs velünk, talán nagyon sokáig lesz távol, mégis családjunk tagja marad.

derűsen meditál

És voltaképpen mit jelent az idő? És Axel számára mit jelent? Azt tanítják, az idő a világmindenség alapvető tulajdonságainak egyike, érzékelésünk tárgya. Érti ezt valaki? Csak azért van az idő fogalmára szükség, mondja Einstein, aki szeret a súlyos témákból viccet csinálni, csak azért beszélünk időről, mert *egyidejűleg* nem történhetnek a dolgok. Mindegy tehát, hogy mi áll a kalendáriumban, álmomban Axel gyakran itthon van, jó egészségben, derűsen meditál kedvelt helyén, a számára berendezett kétszer kétméteres napfényes sarokban az íróasztal alatt.

Axel egy teknősbéka.

Neve azt jelenti: „a béke atyja.”

Még jól emlékszem a rendkívül finom pergamenlapocskára, amely információkkal szolgált Axel származásáról és életkoráról. A latinul írott feljegyzést egyes kezek furfangosan Axel páncéljának belsejéhez rögzítettek, igazi kultúrtörténeti érdekesség, legalábbis, ami a szöveget illeti: „Kelt az Úr ezernyolcszáz-huszonnegyedik esztendejének negyedik havában, midőn Lord Byron életét adta a görög szabadságért.” Talán nem csak a fantázia csapongása sugallja számunkra, hogy Axelt és a miniatűr betűkkel írt latin nyelvű feljegyzések ismeretlen íróját rejtélyes szálak kötötték a szabadság és költészet eszméihez, sőt magához a Lordhoz is. Az aláírás helyén színesben fehér ruhás lány apró sziluettje látszik, feltehetően ő a feljegyzés írója. A parányi betűkkel írott szöveg tudomásunkra hozza, hogy jelen kis állat a görög teknősök fajtájába tartozik, Lepantóban született, kilencéves, Axel névre hallgat. Nevezett bátran kivette részét e gyászos esztendő hősi csatáiban a nagy költő oldalán. Biztonsága érdekében, legfelsőbb akaratból június havában ausztriai felségterületre, a schönbrunni állatkertbe szállítottott...”

tartabarzy.it

Axel akár kétszázötven évig is élélhet, csodájára járnak majd, ő lesz a teknősbéka, aki ismerte Byront... Már most, kilencéves korában is speciálisan becses alattvalónak tudhatta magát, akinek jólétét az osztrák császári kegy különösen szorgalmazta. Legalábbis az a hír járta, hogy a legfelsőbb akarat furcsa terveket sző, vagy talán inkább ostobákat, és ezeknek végrehajtásában elsőrendűen fontos láncszem Axel fajtája, illetőleg maga Axel. A történészek a mai napig szemérmesen hallgatnak I. Ferenc császár és király akkori nagy ívű teknősbéka programjáról, mely szerint a magasabb intelligenciával rendelkező egyedeket bekapcsolják a monarchia kémhálózatába, azon speciális körülmény folytán, hogy páncéljuk alá bizalmas irat csempészhető. Axel további sorsa tehát, jóléte és bukása, a monarchia rettegett titkosszolgálatának kegyeitől függött. E félelmetes fejleményről suttogtak az állatkert titkos zugaiban, elképesztő történetek terjedtek a szelíd és békés Axel állítólagos rémtetteiről, Konrád, a kisállatok ápolója Axel lakáj-természetéről tartott előadásokat az Állatkert közönségének, a főkertész meg lopással vádolta szegény teknőst, noha mindenki tudta, hogy az éléskamrában tárolt káposztát és répát egy gyorslábú borz dézsmálja éjszakánként. Szerencsére azonban, a legfelsőbb akarat kiváló állatidomárra bízta a teknősprogram irányítását, és nagytekintélyű mester személye még Axel legádázabb ellenségeiben is tiszteletet ébresztett, gyakori jelenléte pedig fékezte a gonosz indulatokat, melyeket később az idő múlása is hatásosan csillapított.

2.

Úgy alakult, hogy több évtizednyi szünet után a szóban forgó ezernyolcszázhuszonötös év késő őszen végre újra összegyűlt a magyarországi rendi országgyűlés, amely azután két éven át ülésezett. Ez volt az időszak, amikor a rendek sok nagyszerű dolog létrehozásában állapodtak meg, és Széchenyi István birtokainak egyévi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság létrehozására.

veszélyes betegség

A király is készült az ülészak megnyitására, előtte azonban még egy rendkívül fontos dolgot akart elintézni, a monarchia üdve szempontjából nélkülözhetetlen teendőt, amit nem bízhatott senki másra. Saját maga akarta kiválasztani a puchbergi telepen nevelt görög teknősök közül azokat a különösen értelmesnek mutakozó egyedeket, amelyek majd alapos kiképzés után a schönbrunni állatkert büszkeségével, a kiváló Axellel együtt folytatják áldásos és hasznos tevékenységüket a birodalom titkosszolgálatának kötelékében. Őfelsége sajnálatos módon nem tudta, hogy amit egy Habsburg áldásosnak és hasznosnak gondol, az a sors kifürkészhetetlen akaratából minden esetben csak erőtlen álmódoszás vagy egércincogás, inkább ártalmas, mint hasznos. A nagy Goethe szigorúan figyelmezteti honfitársait, hogy az álmódoszás veszélyes betegség, egy jottányival sem mozdítja előre az emberiség ügyét, „szabadság, élet nem jár, csak azoknak, kiknek naponta kell kivívniuk” /Faust/. Vajon hallja-e az intó szavakat a nagyúr, aki vagy huszonöt nemzet császári és királyi címe mellett több tartomány és egy Oświęcim nevű lengyel város hercegi koronáját is birtokolja?

A felség hintóját Puchbergbe vezető útján a szokott héttagú kíséret követi, a kupéban a király mellett azonban csak szárnysegédje, Adam Albert von Neipperg gróf foglal helyet. A császár magába süppedve, hunyt szemmel ül, talán alszik. A gróf, miként unalmas utazások alkalmával szokta, jegyzetömböt vesz elő és lefirkantja a fejében átsuhanó gondolatokat. Jegyzeteit, melyeknek kortörténeti érdekessége tagadhatatlan, ma vízhatlan dobozokban a grazi egyetem könyvtárában őrzik. Mintaként álljon itt mutatóban egy-két sor:

„Eső, szél, rosszkedv, a Felség alvást színlel, attól tartok újabb örülltséget eszel ki. Hogy is van a Don Carlosban?, könnyebb a világnak egy királyt adni, mint egy világot a királynak. Alszom.

Az a lány... Sophie? Lena? A kócos vörös haja. Zöld szeme volt?”

A gróf mostanában egyre gyakrabban a távoli múltba réved, ahol nem éri utol a birodalom sok kínos gondja, köztük is a legkínosabb, amely szóvirágok és szalonképes megfogalmazások mellőzésével nagyjából így hangzik:

Megbolondult-e a császár?

Nyersebben: Őfelsége megtébolyodott?

geolocations.ws

Közel egy éve tart ez az állapot, eleinte csak bohókás játéknak tetszett, aztán veszélytelen mániának, később egyre nagyobb nyugtalanságot keltett a beavatottak körében, végül ellenkezést szült, most meg már elégedetlenséget és haragot vált ki. A király meg kitartóan hajtogatja, hogy a teknősök, amelyeknek páncélja alá elrejtethők a legtitkosabb iratok is, kiképezhetők hírhozónak, csak rá kell szoktatni őket a gyorsabb helyváltásra. A legközelebbi háborúban, (talán már holnap, esetleg száz év múlva) a teknősöknek fontos stratégiai szerepük lesz. A kiképzésen múlik minden. A kiváló mesterek majd megoldják a kérdést.

császári vizit

Azon a napon, már kora délelőtt, a puchbergi telep lakói, edzők, takarítók és teknősbékák *díszbe öltöztették* szívüket, a környezetet is díszbe öltöztették, és katonásan felsorakozva, fegyelmezetten várták a felséges látogatót. Idő és fáradtság nem számított, rendbontás nem volt, a császári vizit olyan megtisztelő, olyan kitüntető, olyan nagylelkű tett, hogy hálájuk jeléül, hajlandók lettek volna akár egész nap is hadirendben felsorakozva állni. A türelmetlenséget az osztrák himnusz gyakorlásával csillapították, az edzők basszushangja, a takarító asszonyok altja, a teknősök szopránja és tenorja étellel, vibráló izgalommal váltotta fel az őszi táj szomorú némaságát.

*Gott erhalte, Gott beschütze
unsern Kaiser, unser Land!*

A folytatást lásd Neipperg emlékirataiban.

A lényeg: félórával a telepre érkezés előtt a király váratlanul parancsba adta, hogy a hintó azonnal forduljon vissza a fővárosba, egyúttal rettentő haraggal szárnysegédére támadt, amiért hagyta őt ebbe az esztelen hülyeségbe, a teknősprogramba belesodródni, ahelyett hogy a vonatkozó intézkedéseket szépen, sorban megakadályozta volna, mint ahogy azt a szárnysegédek számára kötelező szolgálati szabályzat előírja olyan esetben, amikor az uralkodó valamely téveszmétől vezérelve cselekszik. „Azon sem csodálkoztam volna, ha ezek után örök fogság vár rám, de a császár soha többé nem hozta szóba a témát – jegyezte fel Neipperg. – Akkor jöttem rá, hogy az intelligencia és az ostobaság jól megvannak ugyanabban a fejben, és nem befolyásolják egymást, mint ahogy a víz és az olaj is békésen megférnek anélkül, hogy keverednének.”

3.

Békés évek jöttek Axel életében is. Mikor titkos ügynöki kiképzése abbamaradt, az állatkert személyzete többé nem bántotta, befogadták, régi barátként bántak vele, ő meg korához képest korán, ifjonti lendülettel családot alapított. Álmában azonban néha újra ott volt Lepanto ostrománál, ment a Lord után, aki megvendégelte őt mezei katánggal és lucernával, a golyók záporoztak, de Axel nem félt...

– Meghalni butaság... – mondta a felesége, aki szintén görögteknős volt. Aztán mégis ő halt meg, szépsége teljében, fiatalon.

bölcselkedett

Axel méltósággal egyedül felnevelte a gyerekeit, később fiai és lányai szétszéledtek, mert így működik a törvény, és ő magára maradt. Unatkozott. Amikor a solferinói csata költségei miatt a bécsi állatkerti élelmezés színvonala leromlott és lázadás tört ki, Axel a mozgalom élére állt, de a győzelemnek nem tudott igazán örülni, akkoriban semmi sem okozott neki igazi örömet, étel, ital, nő, játék, mindent kipróbált, mindenben sikeres volt, de végül csak bölcselkedni kívánt és aludni, és ezt is csinálta: bölcselkedett, és évről évre hosszabb téli álmat aludt. Így történt, hogy egy alkalommal már csak április elején ébredt fel. Akkor megrázta magát, nagy lélegzetet vett, és azt mondta: elég! Másnap kiszökött az állatkertből, elhagyta Bécset, és eldöntötte, hogy immár vándorolni fog... Még jól emlékezett a Lord búcsúszavaira:

*Pár óra s újra kél a nap.
És hajnalt szül megint.
S köszöntlek ég és messzi hab!
De már honom nem int.*

Így került Magyarországra.

Közben hány napot, hány hetet, hány évet hagyott hátra maga mögött étlen-szomjan? Hányszor volt fagyott falevél és halott cserebogár az ebédje? Hányszor fenyegették rettentő veszedelmek, fenekedő állatok, gyilkos madarak, gonosz emberek és a földek, bokrok terméketlensége, vigasztalan sivársága? Mégis, legtöbbször boldognak érezte magát, mert maga döntött a sorsáról... Néha társakkal akadt össze, vándoroltak ők is, gondterhelt sünök, fürge nyulak vagy pockok sok gyerekkel, együtt mentek, szétváltak, leckét vettek szolidaritásból, de gyűlölködésből is kivették a részüket. Ha jött a tél, Axel menedékbe vonult, a német–osztrák háborút azonban nem sikerült átaludnia. Kalandos sorsa úgy alakult, hogy néhány napra a dán királyi palotában találta magát, IX. Keresztély trónszéke mögött, a kiskorú királyi gyerekek nagy örömeire. De erről majd máskor. Elég az hozzá, hogy vándorlása során, egy nyári hajnalon, ezernyolcszáznyolcvanötben arra ébredt, hogy a mi szépséges, tulipántos hazánk állatkertjének lakója lett.

nem a saját fajtájából

Hetvenéves volt akkor, és mivel némely teknősök bibliai élettartamra számíthatnak, elmondhatjuk, hogy Axel abban az időben férfikorának legszebb éveit taposta. Érthető, hogy megint szerelmes lett, szenvedélyes, nagy érzelmek rohanta meg, ezzel alaposan feldúlva a közvéleményt, mert nem a saját fajtájából választott társat, hanem egy kecses kis mezei pocokhölgy iránt gyulladt lánggra. Botrány, mondták az urak az irodában, szembeszegül a természet törvényeivel, veszélyes precedens, magyar ember ezt nem tűrheti!

Nem tűrték, elszakították egymástól a szerelmeseket.

Axel éhségstrájkot tartott, hetekig nem fogadott el semmiféle ételt vagy italt. – Már nem bírja, csak pár napja van hátra... – mondták az orvosok. Az igazgatóság megijedt, Axel egykor a titkosszolgálat tisztje volt, a monarchia legöregebb veteránja, Ferenc József császár az ő jólétét is szorgalmazza, ajánlatos lesz összehívni a válságstábot. A kis nőt el kell tüntetni, mondták néhányan, de lehurrogták őket, Axel abba belehalna. Szóval csapda. Nincs mit tenni, várunk. Mire? Valami majd kialakul. Mindig kialakul valami. Így történt, Axel és kedvese szerelemtől bódultan járt-kelt ismét, a közvélemény ezt is megszokta.

gyász

De örök boldogság nem létezik. Eljött a hajnal, amikor egy gyilkos egerészölyv megfosztotta Axelt a párjától, és gyászba borult a világ. Az első világháború kitört, a monarchia összeomlott, minden rosszabb lett és fenyegetőbb, Axel félálomban botorkált éveken át. Aztán rettenetes perspektívákkal kitört a második világháború és Axel visszatért.

4.

Hála a félálom-életnek, amit sok éven át élt, kiváló egészségi állapotnak örvend. Immár mindenki tudja, hogy rendkívüli lény, különleges múltja van, hagyni kell, hogy saját regulái szerint éljen. Egy Róbert nevű ifjú pszichológushallgatót, aki gyakorlati évét tölti az Állatkertben, teljesen rabul ejti Axel személyisége, speciális tesztet szeretne vele csinálni, Axel belemegy a játékba, ennél is, mint a Szondy tesztnél, különféle emberi arcok között kell választani, Róbert sorban mutatja a fotókat, Axel meg bólint, ha kiválasztott egyet. Az eredmény azonban kétséges, mert Axel minden állítását megcáfolja egy tagadás. Szívesen hoz áldozatot másokért, de súlyosan egoista, durva és gyöngéd, nagy tettekre képes, ám rejtőzködő, aszexuális szexmániás. Szóval sokra nem jutnak, de a barátság megszületik. Órákat elüldögélnek egymás mellett, a fiú átesett egy tudományos folyamaton, sok friss levegőt rendeltek az orvosai. Amíg nincs rossz idő, itt, az Állatkertben a szabad levegőn dolgozik a tanulmányán, Axel mellette bóbiskol, jól megvannak. Aztán mindebből hirtelen régmúlt lesz és emlék.

naturamediterrane.com

Ezerkilencszáznegyvenkettőt írunk, Róbert szerencsétlen származást mondhat magának, beteg tüdeje ellenére nem mentik fel a munkaszolgálat alól, a szerbiai pokol várja. Axel búvóhelyet szeretne neki ajánlani, de hogy értesse meg magát? Életében először esik komolyan kétségbe a rettentő szakadék miatt, ami az állatokat elválasztja az emberektől. Ósi fájdalmak és átkok kavarnak a fejében, anyjától hallotta, ő meg az ő anyjától, és így, vissza a múltba, talán a hajdani prédikátorok szavai voltak:

az gonoszok büntetés nélkül ölnek, vágnak, dúlnak, fosztanak és ragadoznak, a föld megnyílni látszik...

5.

Valójában egy lakható pincehelyiség volt a madárház közelében a föld, amely megnyílt. Axel akkor bukkant rá, amikor ifjú barátja még beköltözhetett volna. Biztos menedéknak tetszett, de sajnos, ezt a tényt képtelen volt a fiúval megértetni, ezért ő maga költözött be több napra, abban a reményben, hogy Róbert rátalál. Nem vált be. Szerencsére azonban még utolsó pillanatban el tudtak egymástól búcsúzni. Fájdalmas és hosszadalmas búcsú volt, ide-oda kísérgették egymást, az Állatkerttől a földalatti végállomásáig és vissza, a fiatal ember könnyezett, Axel meg sem aznap, sem a következő napokban nem evett, nem ivott, nem aludt, csak gubbasztott és bámult maga elé. Aztán összeszedte magát, és eldöntötte, hogy az eljövendő nehéz időkben, az üldözött emberek segítése lesz a legfőbb dolga.

a teknősök humanizmusa

Hogy az állatokra is veszély leselkedik, a saját fajtájára is, az egyáltalán nem érdekelte, vajon miért? Tudósok, szerte a világon, ezen már sokat töprengtek. Én úgy sejtem, a kiváló angol biológus és zoológus, Sir Julian Sorell Huxley járt legközelebb az igazsághoz, amikor a görögteknősök kromoszóma állományának vizsgálatánál arra a feltevésre jutott, hogy bizonyos egyedek, egyelőre ismeretlen okokból, némely impulzusokra emberi érzelmekkel válaszolnak, és krízishelyzetekben olykor az emberi fajhoz sorolják magukat. „A természet megtréfál bennünket, hölgyeim és uraim, a vaskalaposok receptorokról és jelátvitelről beszélnek, pedig itt tisztán erkölcsről van szó, a teknősök humanizmusáról, és ha önök az okok kutatására vetemednének, akkor ne felejtsek ki a mitológiát...” – így a világhírű tudós.

Vajon hogy tudnám visszaadni a nyilas uralom poklát, az alacsonyan szálló szovjet repülőgépek géppuska sorozatának rettenetét és egyúttal Axel önfeláldozó bátorságát, amivel tíz üldözött ember – hat felnőtt és négy gyerek – túlélését segítette, másfél hónapon át? Reggeltől estig fáradhatatlanul szállította az állatkerti raktárakban található maradék élelmiszereket a bűvőhelyre, amit addigra már többen felfedeztek, almát, körtét, káposztát és burgonyát görgetett maga előtt. Darabonként, sziszifuszi türelemmel táplálta a bujkálók kis csoportját, amely három család töredékéből és két hozzájuk csapódott katonaszökevényből állt össze.

Axel a *kenyéradó*, a béke atyja, tíz ember életét mentette meg.

Sokak szerint a hála ostoba szó. Az emberi szívben nem található, csak a szótárban. A háború után egy darabig szorgalmasan látogatták Axelt néhányan azok közül, akik neki köszönhették az életüket, de ahogy múlt az idő, elmaradoztak, végül egészen elmaradtak. Ez az élet rendje, állítólag.

dogalhayat.org

Szeszélyesen telt Axel számára az idő, néha tíz perc volt egy év, máskor tíz évnek tetszett egyetlen éjszaka. A százötvenedik születésnapját tisztességgel megünnepelték, éljen soká az Állatkert legöregebb lakója, mondták és pezsgő is volt és tánc és ő articsókát kapott, mégsem örült, valami ármányt érzett a levegőben... Egy hét múlva már kinn volt a tábla az Állatkert bejáratán: különlegesen értékes görögteknős eladó.

cselszövések

Egy munkahely belső titkainál zűrösebb dolog kevés van, nehéz volna kibogozni, hogy Axel miféle cselszövések

áldozata lett. A hatvanas évek közepén jártunk, divatba jöttek a modern dolgok, a teknősünk megméretett és túlságosan divatjamúltnak találtatott...

Így került hozzánk.

Később (ezt tudjuk már), eltávozott.

Gondolom, fontos ügyek szólították el. Ha ideje lesz a pihenésnek, visszajön hozzánk. – Máskor azért ne maradj el ilyen sokáig. ... – mondom majd neki, ha megjött.

felső kép | maximusphotography.wordpress.com